I šaltinis – VSD grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2015 m.

Iš dalies *Energetinis saugumas*:

„Nepaisant 2014 m. Lietuvos gamtinių dujų sektoriuje įvykusių esminių teigiamų pokyčių, buvo stebimi koncerno „Gazprom“ bandymai išlaikyti įtaką Lietuvos gamtinių dujų rinkoje.

2014 m. Rusijos subjektai aktyviai kritikavo Lietuvos pasirinkimą statyti Klaipėdos SGD terminalą, taip pat įvairiais būdais siekė sukliudyti Baltijos regione kurti efektyviai funkcionuojančią, diversifikuotą gamtinių dujų rinką.

Trumpalaikėje perspektyvoje Lietuvos energetinį saugumą gali tiesiogiai veikti Rusijos politikų siekis stiprinti Kaliningrado srities energetinį saugumą. Rusijos vadovybė sieja Kaliningrado anklavo energetinio saugumo klausimą su Baltijos valstybių planais sinchronizuotis su kontinentinės Europos tinklais ir išskiria šias prioritetines Kaliningrado srities energetikos vystymo kryptis: (1) nauji elektros generavimo projektai; (2) vidinių ir išorinių srities elektros perdavimo linijų stiprinimas; (3) nepriklausomas nuo tranzito per Lietuvą gamtinių dujų tiekimas. <...>

Vidutinės trukmės perspektyvoje Lietuvos energetinį saugumą gali paveikti atominių elektrinių (toliau – AE) projektai Kaliningrado srityje ir Baltarusijoje. Baltijskaja AE statybos Kaliningrado srityje yra sustabdytos, tačiau pasikeitus aplinkybėms jos galėtų būti santykinai greitai atnaujintos. Astravo AE projektas Baltarusijoje 2014 m. buvo vykdomas neatsiliekant nuo grafiko. Darbų vykdymą skubina Baltarusijos institucijos, kurios yra politiškai motyvuotos kuo greičiau realizuoti šį branduolinės energetikos projektą. 2014 m. Astravo AE statybų aikštelėje buvo atliekami parengiamieji darbai, techniškai sudėtingi statybos darbai bus pradėti 2015 metais. Jeigu grafiko ir toliau bus laikomasi, pirmasis Astravo AE reaktorius turėtų būti parengtas eksploatuoti 2018 m., o antrasis – 2020 m.

VSD vertinimu, ekonominio sunkmečio sąlygomis Rusija vis tiek palaipsniui stiprins Kaliningrado srities energetinę sistemą ir nuosekliai investuos į atskirų objektų statybas Baltarusijoje, tačiau tuo pat metu reikš pretenzijas Lietuvai (per žiniasklaidą, įvairias tarptautines institucijas) dėl neva bloginamos Kaliningrado srities energetinio saugumo situacijos. Rusija toliau sieks silpninti Lietuvos (Baltijos šalių, ES) energetinį savarankiškumą: išnaudos politinę situaciją atskirose šalyse, Rusijai lojalius verslo subjektus, o viešojoje erdvėje formuos nuomonę, kad energetinė nepriklausomybė yra šalies gyventojams nereikalingas, neapsimokantis, neprotingas pasirinkimas“.

Klausimai šaltiniui:

Kokius Lietuvos bei Baltijos šalių projektus Rusija kritikavo bei stengėsi trikdyti jų įgyvendinimą?

Kaip manote, kodėl Rusija pasirinko trikdyti šių projektų įgyvendinimą?

Pasvarstykite, kaip Rusijos planuoti energetikos projektai galėtų paveikti Lietuvos energetikos sektorių? Užuomina: pigesnės elektros importavimas į Lietuvą.

II šaltinis – VSD grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2016 m.

Iš dalies *Ekonominis ir energetinis saugumas*:

„<...> Atsivėrus galimybėms importuoti pigesnę elektros energiją iš Švedijos, didėjo Rusijos (ir kitų trečiųjų šalių) energetikos kompanijų susidomėjimas galimybėmis eksportuoti elektrą iš Lietuvos ar per Lietuvą, ypač pasinaudojant „LitPol Link“ jungtimi. Į rusiškos elektros eksporto schemas siekė įsitraukti korporacija „Rosatom“, bandanti konkuruoti su išskirtines teises eksportuoti rusišką elektrą turinčiu koncernu „Inter RAO JES“ ir jau nuo 2013 m. aktyviai ieškanti partnerių Baltijos šalyse.

Paaiškinimai: LitPol Link – tarpvalstybinė elektros jungtis tarp Lietuvos ir Lenkijos. 1000 MW galios elektros jungtimi siekiama sujungti Lietuvą su kontinentinės Europos elektros energijos perdavimo grandine.

„Rosatom“ – Rusijos valstybinė atominės energetikos korporacija, vienijanti įmones ir mokslinių tyrimų organizacijas, įskaitant visas atominės srities civilines bendroves, branduolinės ginkluotės komplekso įmones, mokslinių tyrimų organizacijas ir Rusijos atominių ledlaužių laivyną.

Rusijos vadovybė itin jautriai reaguoja į pokyčius energetikos rinkoje ir į bet kokį šalies pozicijų silpnėjimą joje dėl kelių priežasčių:

- Pajamos iš energetinio sektoriaus (energetinių išteklių gavybos ir eksporto) yra pagrindinis finansavimo šaltinis svarbiausiems Rusijos valstybiniams projektams (tarp jų ir ginkluotųjų pajėgų modernizavimui) ir esminė priemonė palaikant vidaus politinį stabilumą;
- Energetinis dominavimas posovietinėje erdvėje Rusijai sudaro pagrindą įtakai išlaikyti ir jos vadovaujamų integracinių susivienijimų plėtrai. Konfliktinėse situacijose regiono šalių priklausomybę nuo Rusijos energetinių išteklių ir (arba) infrastruktūros Rusija gali panaudoti ir dažnai naudoja kaip vieną svarbiausių nekarinio poveikio priemonių;
- Nepaisant Rusijos pastangų diversifikuoti eksportą, svarbiausia jos prekybos energetiniais resursais rinka net ir ilgalaikėje perspektyvoje išliks Europa. Dvišaliais santykiais su šios rinkos dalyviais Rusija labai dažnai naudojasi kaip užsienio politikos tikslų įgyvendinimo ir geopolitinių interesų gynimo priemone;

- Baltijos jūros regione (ypač Lietuvoje) įgyvendinami infrastruktūros, finansiniai ir teisiniai pokyčiai energetinėje sistemoje vertinami kaip papildoma grėsmė Rusijos saugumui dėl Kaliningrado srities priklausomybės nuo energetinių išteklių tranzito per NATO šalį. <...>

Rusijos–Ukrainos konflikto kontekste taip pat sustiprėjo ES vidinę energetikos rinką stiprinantys integraciniai ir diversifikavimo procesai (ES Energetinės sąjungos projektas). ES vykdant bendrą energetikos politiką su trečiosiomis šalimis, Rusijos galimybės manipuliuoti dvišaliais santykiais ir skirtingais ES šalių interesais labai sumažėtų. Rusija siekia sulėtinti šiuos procesus, viešojoje erdvėje diskredituodama ES Energetinės sąjungos idėją, taip pat siūlydama pasirinktoms ES šalims pelningus projektus ar sandėrius (pvz., dujotiekio „Šiaurės srautas“ plėtrą), kurie padeda kelti įtampą ES valstybių tarpusavio santykiuose, o įgyvendinti ilgalaikėje perspektyvoje užkirstų kelius didesnei diversifikacijai“.

Klausimai šaltiniui:

Dėl kokių priežasčių Rusijos vadovybė jautriai reaguoja į pokyčius energetikos rinkoje?

Kokiais pagrindiniais būdais Rusija bando daryti įtaką europiniams sprendimams?

Ataskaitoje pateiktos įžvalgos apie 2015 m. Vertindami šias įžvalgas šiandieniniame kontekste matote daugiau panašumų ar skirtumų?

III šaltinis – VSD grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas 2020 m.

Iš dalies *Ekonominis ir energetinis saugumas*:

„<...> Nuo 2019 m. pradžios į Lietuvos suskystintų gamtinių dujų (SGD) rinką bando įsilieti Rusijos kompanija „Novatek“, kartu su „Gazprombank“ pradėjusi eksploatuoti Vysocko gamtinių dujų skystinimo terminalą. Prioritetinė kompanijos veiklos kryptis – SGD tiekimas Baltijos šalims per Klaipėdos terminalą mažiausia rinkos kaina (žema SGD kaina daro „Novatek“ pasiūlymus komerciškai patrauklius). Mažą kainą „Novatek“ galėjo pasiūlyti tik dėl Rusijos valdžios, turinčios tikslą užimti vis didesnę SGD rinkos dalį, SGD eksportui sudarytų sąlygų. Todėl „Novatek“ yra suinteresuota pasiekti šį strateginį tikslą – didinant prekybos per Klaipėdą apimtį ilgalaikėje perspektyvoje įsitvirtinti Baltijos šalių SGD rinkoje.

Nors „Novatek“ prisistato esanti privati, viena skaidriausiai Rusijoje veikiančių kompanijų, neabejotina, kad jos strategija ir veiklos tikslai derinami su Rusijos aukščiausios valdžios atstovais. Vienas „Novatek“ akcininkų – Rusijos oligarchas Genadijus Timčenka, kuriam JAV iždo departamentas taiko sankcijas, – priklauso V. Putinui artimų asmenų ratui. Dalį „Novatek“ akcijų valdo Rusijos valstybės kontroliuojamas koncernas „Gazprom“.

Klausimai šaltiniui:

Kodėl kompanija „Novatek“ gali pasiūlyti pigias dujas?

Kaip mes žinome, kad ši kompanija nėra nepriklausoma?

Ko siekia Rusija?